

L. Fuchs: New Kreuterbuch, 1543, Von Schweinbrot.

Von Schweinbrot. Cap. CLXXI.

(A) Namen.

Schwein oder Sewbrot würdt von ettlichen Erdtwurtz, oder Erdtapffel genent. Bey den Griechen heyßt es Cyclaminus, und Ichtyotheron, auff Latein Rapum, Tuber, oder Umbilicus terræ. In den Apotecken Cyclamen, Artanita, unnd Panis porcinius. Schweinbrot aber würdt diß kraut darumb genent, das sein wurtz den schweinen oder sewen seer angenehm ist. Erdtapffel derhalben, das die wurtzel im erdtrich etwas rund ist wie ein grosser apffel. Ursachen der andern namen findt man im Lateinischen kreüterbüch.

(B) Geschlecht.

Man findt dises krauts zweyerley art. Eins hat bletter die seind langlecht und ecket. Das ander

Van zwijnbrood. Kapittel 171. (Cyclamen hederifolium en Cyclamen purpurescens)

Namen.

Zwijn of zeugbrood wordt van ettelijke aardkruid of aardappel genoemd. Bij de Grieken heet het Cyclaminus en Ichtyotheron, op Latijns Rapum, Tuber of Umbilicus terrae. In de apotheken Cyclamen, Artanita en Panis porcinius. Zwijnbrood echter wordt dit kruid daarom genoemd dat zijn kruid de zwijnen of zeugen zeer aangenaam is. Aardappel derhalve dat de wortel in aardrijk wat rond is zoals een grote appel. Oorzaken van de andere namen vindt men in Latijnse kruidenboek.

Geslacht.

Men vindt van dit kruid twee vormen. Een heeft

gantz runde, wie das gemâl anzeygt. Seind sonst einander gar ânlich.

Gestalt.

Schweinbrot hat bletter wie das Ephew, die seind ettwas braun, unden und oben mit weissen tropffen besprengt. Sein stengel ist ettwan vier oder fünff finger ungeverlich lang, on bletter, darauff wachsen schöne leib oder purpurfarbe blûmen, den Rosen, der farb nach, nit ungleich. Die wurtzel ist schwartz, einer Rûben gleich, die sich in die bteyte auff thût. [451, 452]

(C) Statt irer wachsung.

Beyderley geschlecht wechþt gern an schattechten ortten, under den hecken, fürnemlich aber under den bôumen. Seind doch an etlichen orten gar seltzam.

Zeit.

Sewbrot verleürt im Augstmonat jre bletter die sie das gantz jar behalten hat, und bringt nachfolgends newe, unnd zwüschen denselbigen die blûmen, welche den gantzen Herbst weren.

Die natur und complexion.

Sewbrot ist warm und trucken im dritten grad.

Die krafft und würckung.

(D) Die wurtzel gedôrt, gepulvert, und auff zwey oder drey quintlin schwâr in Meth getruncken, treibt auß durch den stûlgang die zâhen feüchtigkeyten, und das wasser so im leib ist. Sie bringt den frawen diser gestalt getruncken jhre zeit, und sôlchs thût sie auch wann man ein zâpfflin darauß macht, unnd in die mûter thût. Es sollen sich die schwangern frawen hûten vot diser wurtzel, ja nit darüber schreitten, dann sie bringen sonst das kindt nit an die statt. So mans den geberenden frawen anhenckt, so macht sie das dieselbige bald geberen. In wein jngenommen und getruncken, ist sie nützlich wider allerley tôdtlich giff. So einer von natern geheckt oder gebissen würt, der sol dise wurtzel überlegen, so geniþt er. Mit süsssem wein, oder wässerigem Meth getruncken, heylet sie die geelsucht: doch sol sich der, so dise wurtzel der gestalt nimpt, nider legen, unnd warm zûdecken, auff das er môge schwitzen. So der safft an dem nabel, und underhalb (E) des nabels am bauch wûrdt angestrichen, so erweycht er den den bauch,

bladeren die zijn langachtig en kantig. De andere gans ronde zoals dat de tekening aantoot. Zijn verder elkaar erg gelijk.

Gestalte.

Zwijnbrood heeft bladeren zoals de klimop, die zijn wat bruin, onder en boven met witte druppels gesprengd. Zijn stengel is ongeveer vier of vijf vingers lang, zonder bladeren, daarop groeien schone lijf of purperkleurige bloemen, de rozen naar de verf niet ongelijk. De wortel is zwart, een raap gelijk die zich in die breedte open doet. [451, 452]

Hun groeiplaats.

Beide geslachten groeien graag aan beschaduwde oorden, onder de hagen, voornamelijk echter onder de bomen. Zijn doch aan ettelijke oorden erg zeldzaam.

Tijd.

Zeugenbrood verliest in augustus zijn bladeren die ze dat ganse jaar behouden heeft en brengt daarna nieuwe en tussen diezelfde de bloemen welke de ganse herfst duren.

De natuur en samengesteldheid.

Zeugenbrood is warm en droog in derde graad.

De kracht en werking.

De wortel gedord, gepoederd en op twee of drie quinten zwaar in mede gedronken drijft uit door de stoelgang de taaie vochtigheden en dat water zo in lijf is. Ze brengt de vrouwen deze gestalte gedronken hun tijd en zulks doet ze ook wanneer man een klysma daaruit maakt en in de baarmoeder doet. En zullen zich de zwangere vrouwen hoeden voor deze wortel, ja niet daarover schreiden, dan ze brengen soms dat kind niet aan de plaats. Zo men het de barende vrouwen aanhangt dan maakt ze dat diezelfde gauw baren. In wijn ingenomen en gedronken is ze nuttig tegen allerlei dodelijk gif. Zo een van een adder gestoken of gebeten wordt die zal deze wortel opleggen, dan geneest hij. Met zoete wijn of waterige mede gedronken heelt ze de geelzucht: doch zal zich die zo deze wortel die gestalte neemt neerleggen en warm toedekken zodat hij mag zweten. Zo het sap aan de navel en onderaan de navel aan de buik wordt aangestroken dan weekt het de buik, doch zal men zulks aan de zwangere vrouwen niet

doch sol man sölchs an den schwangern frawen nit versüchen. Der safft mit hönig vermischet und in die augen gethon, vertreibt den starn, und macht ein klar gesicht. So eim der affter außgeet, dem sol diser safft mit essig vermischet angestrichen werden, so treibt er jn widerumb hinein. Die wurtzel macht ein glatte haut, und vertreibt die kindpblatern und flecken. Sie heylt wunden mit hönig vermischet, und daran gestrichen. So mans überlegt, macht sie das miltz klein. Sie nimpt hinweg allerley ungestalt des angesichts, und verhûtet das har außfallen. So mans in wasser seudt, und die fûß darmit bâet im Podagra, nimpt sie den weetagen hinweg. So man die wurtzel aüphôlet, voller ôl thût, und in die heyssen âschen setzt, und zû zeiten ein wenig wachß darzû nimpt, das es zimlich dick werde, und einer salben gleich, ist sie treffenlich gût zû den erfornen fûssen. Der safft von diser wurtzel angestrichen, erôffnet die gulden ader, verzert krôpff, und allerley herte geschwulst.

verzoeken. Dat sap met honing vermengt en in de ogen gedaan verdrijft de staar en maakt een helder gezicht. Zo een het achterste uitgaat die zal dit sap met azijn vermengt aangestroken worden, dan drijft het die wederom terug. De wortel maakt een gladde huid en verdrijft de kinderblaartjes en vlekken. Ze heelt wonden met honing vermengt en daaraan gestreken. Zo men het oplegt maakt ze de milt klein. Ze neemt weg allerlei ongesteldheid der aangezicht en behoedt dat haar uitvallen. Zo men het in water ziedt en de voeten daarmee baadt in podagra neemt ze de pijnen weg. Zo men de wortel uitholt en vol olie doet en in de hete as zet en soms een weinig was daartoe neemt zodat het tamelijk dik wordt en een zalf gelijk is ze voortreffelijk goed tot de bevroren voeten. Dat sap van deze wortel aangestroken opent de gouden ader, verteert de krop en allerlei harde zwellingen.

Dodonaeus;

Van Varkens brood kap. xi.

Het geslacht.

Van cyclamen zijn er twee soorten, als Dioscorides schrijft, de ene is een laag kruid met een ronde wortel en is de eigenlijk Cyclaam die door ons varkensbrood genoemd wordt. De andere groeit hoog en draait zich zelf om de bomen en heeft geen bijzondere wortels en dit wordt Cyclaam altera genoemd.

Vorm.

Cyclaminus of varkensbrood.

(Cyclamen hederifolium en Cyclamen purpurescens)

1 Varkensbrood heeft rondachtige, vetgroene bladeren die op de aarde uitgespreid liggen en lijken op de bladeren van klimop. Aan de onderkant zijn ze roodachtig en aan de opperste zijde met witte plekje bekleet. Tussen de bladeren komen de bloemen op korte steeltjes voort die van kleur vleeskleurig of purperrood zijn. De wortel is van buiten bruin en van binnen witachtig, rond en breed, net een klein raapje waaraan vele kleine worteltjes hangen.

Van dit geslacht wordt noch een ander gevonden dat ronde bladeren heeft die op de bladeren van hazelwortel lijken met mooie bruinpaarse bloempjes die veel op de violen van vorm en kleur lijken. Die heeft ronde, bruinrode wortels zo groot als een saffraanbol.

2 Het andere en tweede geslacht van Cyclaminus heeft geknoopte, lange stelen die zichzelf rondom de bomen en hagen windt, daaraan groeien bladeren die kleiner zijn dan de klimopbladeren. De welriekende bloemen zijn wit of paars. De vruchten zijn zacht en lijken veel op de besjes van klimop. De wortel is zeer teer en klein en dient nergens toe.

Plaats.

Varkensbrood groeit graag in schaduwachtige plaatsen onder bomen, hagen en heggen en in sommige bossen, maar het wordt niet overal gevonden.

Tijd.

Varkensbrood verliest in september zijn bladeren en dan spruiten de bloempjes uit de aarde dat doorgaat tot het einde van herfstmaand.

Naam.

1 Het eerste geslacht heet in Grieks Cyclaminos en Ichthioteron. In Latijn Cyclaminus Rapum terrae, Tuber Terrae en Umbilicus terrae, door Apuleius ook Orbicularis, Palalia, Melum terrae, Rapum porcinum en Panis porcinus. In de apotheken Cyclamen en Arthanita. In Hoogduits Erdt apffel, Seuwbrott, Schweinbrot en Erdwurtz, dat is hier te lande aardappel, zeugbrood en varkensbrood. In Frans pain de porceau.

2 Het tweede geslacht wordt in Grieks Cyclaminos hetera genoemd. In Latijn Cyclaminus altera, door sommigen Cission Cissanthenium en Cistophyllon en daarvoor houden wij de alfsrank wat hierna beschreven zal worden, in het LVI kapittel.

Natuur.

Varkensbrood is warm en droog tot in de derde graad.

Kracht en Werking.

De wortel van varkensbrood dat gedroogd en verpoederd is waarvan je twee of drie vierde deel lood zwaar met honingwater of mede in neemt jaagt door de toiletgang de taaie, slijmachtige fluimen en de waterachtige vochtigheden af. Dezelfde wortel die met wijn ingenomen wordt is goed tegen allerhande dodelijk venijn en tegen de beten en steken van slangen als je het van buiten op de gekwetste plaats legt.

De wortel van varkensbrood die je met wijn of honingwater drinkt geneest de geelzucht, het opent de verstopping van de lever en laat de gele kleur van het lichaam vergaan als je nadat je deze wortel op deze manier ingenomen hebt goed toegedekt bent en veel zweet.

Deze wortel verwekt ook de menstruatie bij de vrouwen en jaagt de dode vrucht af, gedronken of van onder met een pessarium gezet.

Als je het sap van deze wortel op de navel strijkt of onder op de buik dan maakt het zachte toiletgang. Hetzelfde doet het ook met wol en dan van onder in het fundament gezet.

Hetzelfde sap dat met azijn vermengd is laat de aarsdarm die uitgegaan is weer in zijn plaats keren als hij daar mee bestreken wordt.

Het sap van deze wortel dat met honing gemengd is maakt een scherp en helder gezicht en neemt alle schellen en duisterheid weg als het daarin gedruppeld wordt.

Hetzelfde sap in de neus gedaan en opgehaald zuivert de hersens en laat de taaie, koude fluimen door de neus rijzen.

De wortel van varkensbrood maakt ook de huid van het lichaam schoon, geneest de kwade schurft en het uitvallen van het hoofdhaar, neemt de littekens van de mazelen en pokken weg en alle mismaaktheid van het aanzicht.

De milt die hard en verstopt is wordt klein en komt tot zichzelf als je de wortel van varkensbrood daar aan de buitenkant op legt of het sap daarvan met oliën of zalven mengt die daar toe dienen.

Deze wortel geneest ook de wonden en kwetsingen als het met honing en azijn vermengd en daar opgestreken wordt zoals Dioscorides zegt.

Het water waar deze wortel in gekookt is, is goed om de leden mee te stoven die uit haar lid zijn, of waar jicht in is en tegen de kakhieren en het geneest de schurft van het hoofd. Olie waar deze wortel in gekookt is laat de kwade, oude zweren toesluiten en van hetzelfde met wat was wordt er een zalfje gemaakt dat zeer goed tegen de kakhieren en de voeten waar de winter in is.

Als deze wortel de berende vrouwen omgehangen wordt laat het hen terstond baren en van hun vrucht verlossen.

Hindernis.

Deze wortel is op alle manieren, hoe het ook gebruikt wordt, de bevruchte vrouwen schadelijk en daarom zullen ze deze wortel niet gebruiken en niet alleen van binnen niet innemen maar ook niet van buiten gebruiken of bij zich dragen of in hun hoven planten want al was het maar dat ze op deze wortel trappen dan zullen zij daarbij beschadigd

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>